

คู่มือการใช้ชีวิตแบบยั่งยืน การใช้ก๊าซชีวภาพ

คำนำ

โครงการจัดการความรู้การวิจัยและถ่ายทอดองค์ความรู้เทคโนโลยีจากผลงานวิจัยและนวัตกรรมสู่กลุ่มเป้าหมายโดยกว้าง เริ่มจากเด็กๆ ภายในโรงเรียนจนสู่สังคมที่กว้างขึ้น สร้างพฤติกรรมการเรียนรู้ด้านพลังงานหมุนเวียนเพื่อจัดการขยะและถ่ายทอดเพื่อเป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยอาศัยองค์ความรู้เทคโนโลยีนวัตกรรม โดยการร่วมมือกันระหว่างศูนย์วิจัยชุมชนเครือข่ายรวมใจตามรอยพ่อกับ Between The Roots

ในการจัดทำคู่มือครั้งนี้เพื่อใช้เป็นเอกสารประกอบเพื่อสร้างความเข้าใจและการเรียนรู้งานการจัดการขยะรูปแบบ "ขยะจบที่เรา" หรือ Zero Waste Zero Landfill อย่างยั่งยืนต่อไป

โดยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าคู่มือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์กับผู้อ่าน

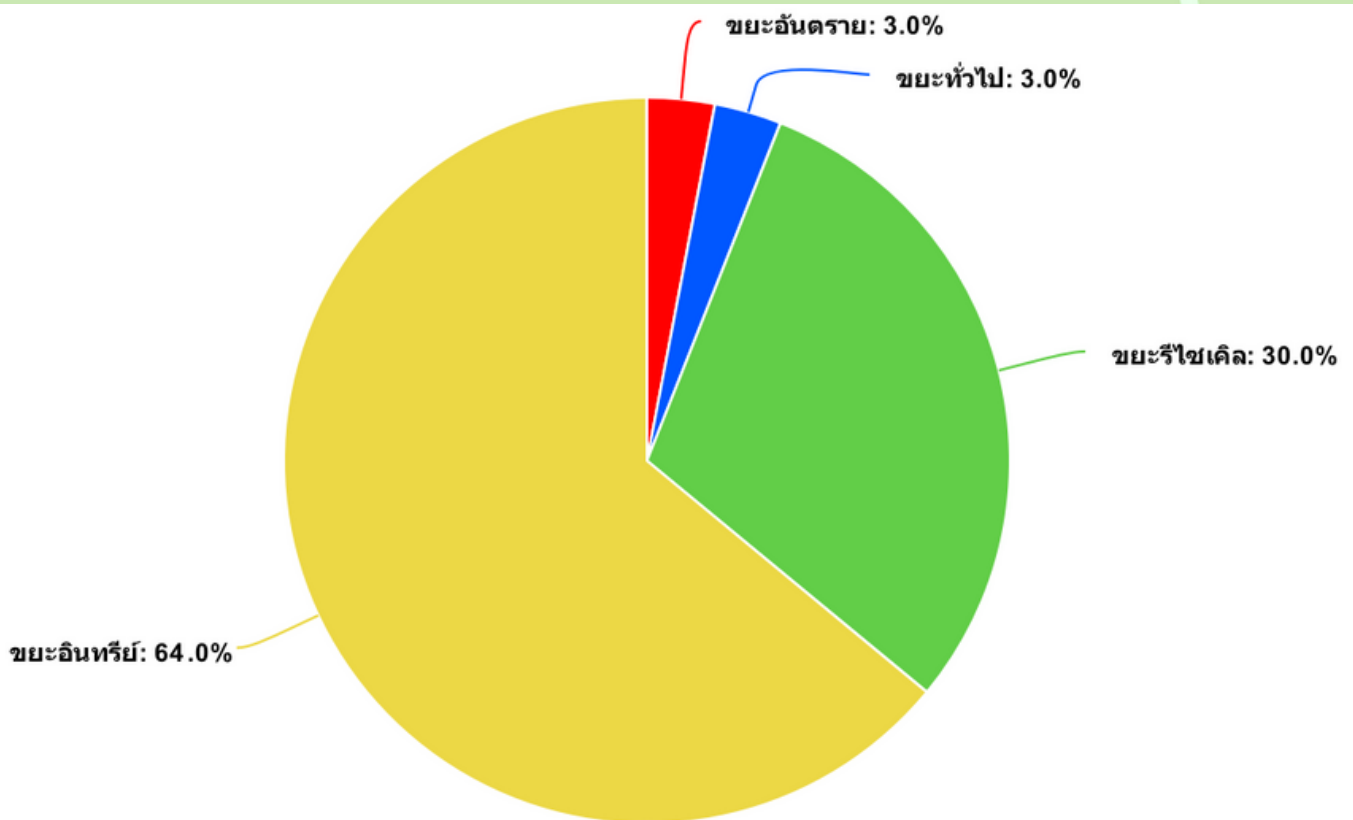
Between The Roots

มิถุนายน 2566

สถานการณ์ขยะปัจจุบัน

ประเทศไทยมีปริมาณขยะสูงขึ้นต่อเนื่องขึ้นทุกปี จาก รายงานสถานการณ์ขยะมูลฝอยชุมชนของประเทศไทยปี 2559 พบว่ามีปริมาณการเกิดขยะรวมกันทางประเทศ 27.06 ล้านตันต่อปี เทียบเท่าตึกใบหยก 2 จำนวน 140 ตึกคิดเป็นประมาณ 74,130 ตันต่อวัน เฉลี่ยเป็นปริมาณ ขยะ 1.14 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน ยังไม่รวมขยะตกค้างสะสม ที่เพิ่มขึ้นทุกปีไม่ต่ำกว่าปีละ 10 ล้านตัน

ผลกระทบที่เกิดจากขยะ

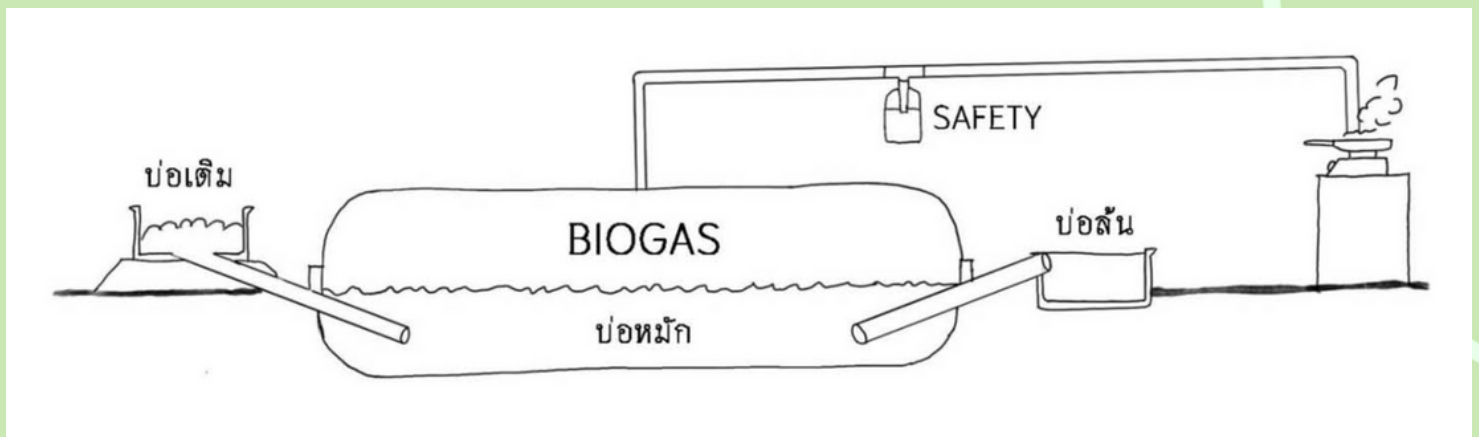
ผลกระทบจากการไม่คัดแยกขยะ และไม่มีการจัดการที่เหมาะสม การจัดการเทกองที่ไม่ถูกต้อง เกิดขึ้นได้ตั้งแต่การส่งกลิ่นเน่าเหม็น การปล่อยสารพิษขึ้นสู่ชั้นบรรยากาศ การรับสารเจ็บปน ได้แก่เชื้อโรค ไมโครพลาสติก (พลาสติกที่มีขนาดเล็กมากๆ ที่แตกจากการย่อยสลายไม่สมบูรณ์) ซึ่งประเทศไทยเป็นประเทศที่มีขยะในทะเลมากเป็นอันดับ 6 ของโลก (ข้อมูลจากกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง)

ก๊าซชีวภาพเพื่อกำจัดขยะอินทรีย์

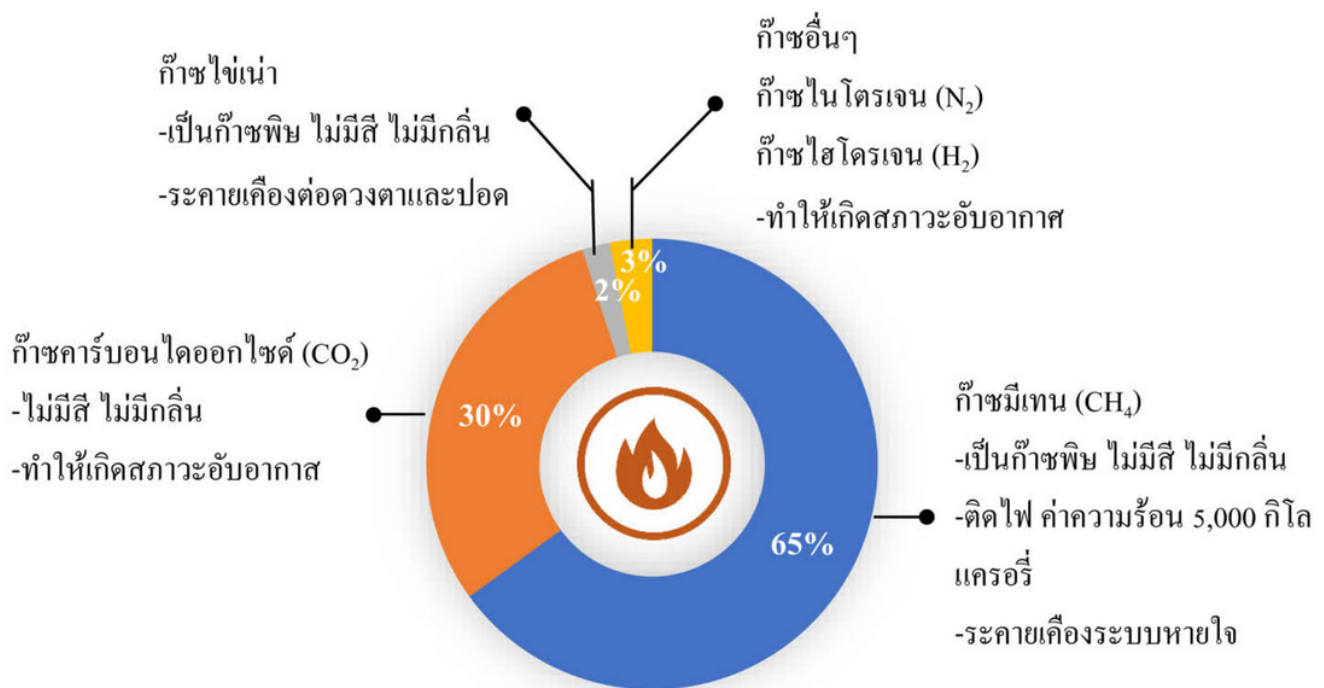
ไบโอแก๊ส หรือก๊าซชีวภาพ เป็นก๊าซที่เกิดจากการย่อยสลายสารอินทรีย์ เช่น ขยะ ปศุสัตว์ ครั้ว เรือน อุสสาหกรรม ฯลฯ การเกิดก๊าซชีวภาพก็เป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ มากมาย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของโลกร้อน แต่ถึงอย่างไรก็ตามก๊าซชีวภาพก็ยังสามารถนำมาใช้ได้เช่นกัน

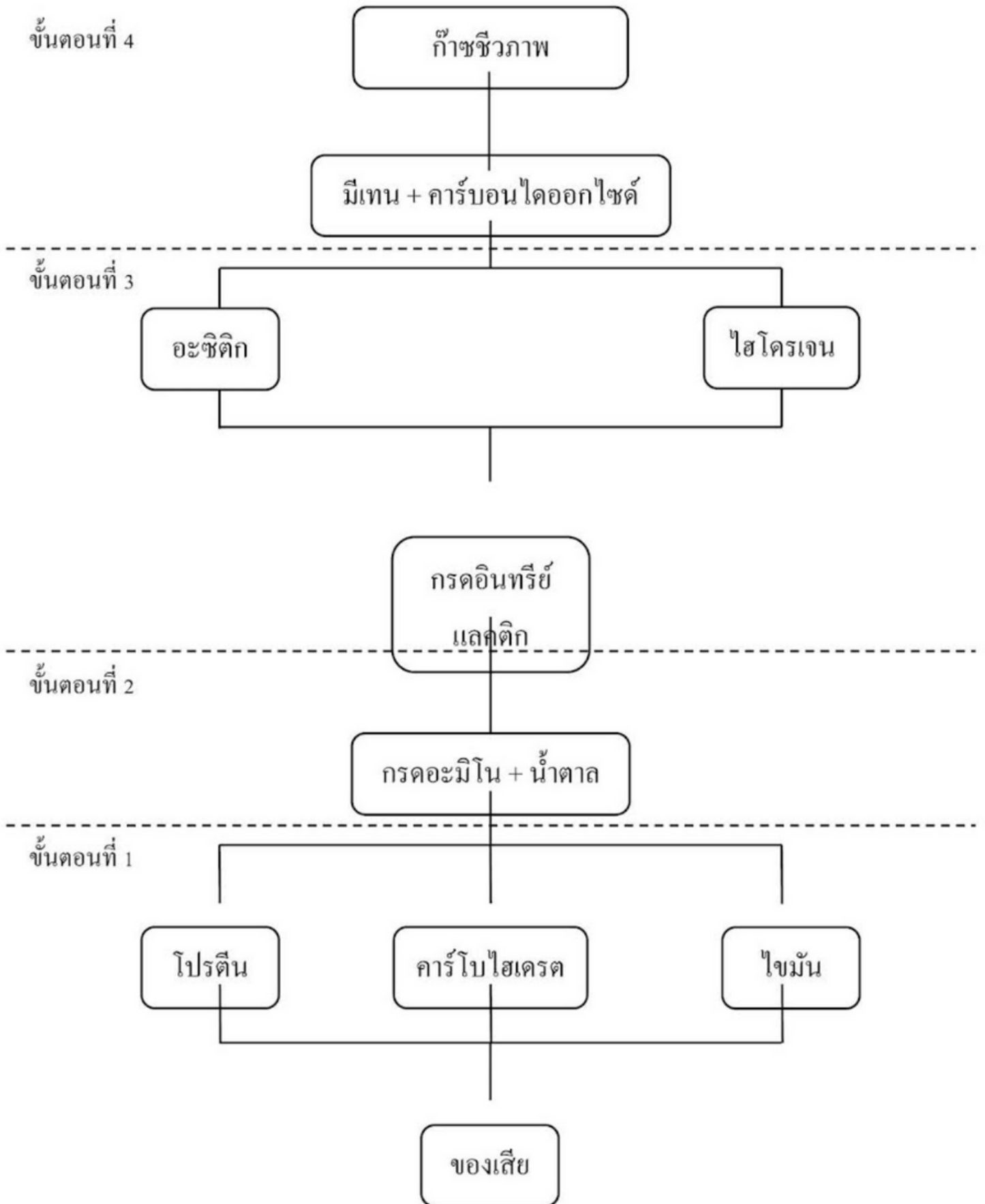
ความหมายก๊าซชีวภาพ

ก๊าซชีวภาพ คือ ก๊าซที่เกิดขึ้นจากการหมักย่อยสลายอินทรีย์วัตถุ เช่น มูลสัตว์ เศษอาหาร วัสดุเหลือใช้ทางการเกษตร หรือน้ำเสีย เป็นต้น โดยจุลินทรีย์ที่ได้ไม่ต้องการอากาศ (มีอยู่มากในกระเพาะสัตว์) ทำหน้าที่ย่อยสลายในสภาวะไร้ออกซิเจนภายใต้ อุณหภูมิและความชื้นที่เหมาะสม

องค์ประกอบของก๊าซชีวภาพ

กระบวนการเกิดก๊าซชีวภาพ

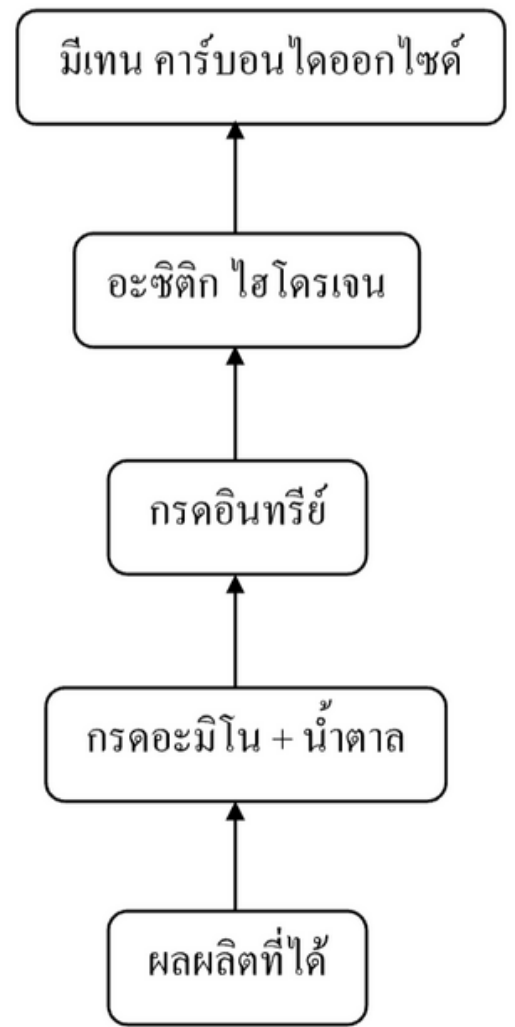
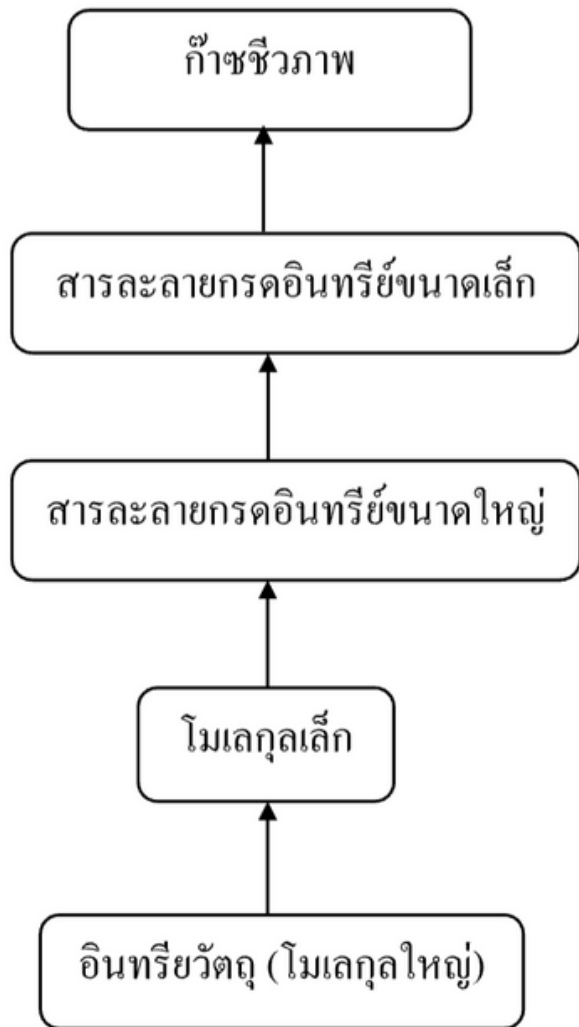
ขั้นตอนการเกิดก๊าซชีวภาพ

ขั้นตอนที่ 1 – การย่อย: ขั้นตอนนี้สารอินทรีย์โมเลกุลใหญ่ ได้แก่ คาร์โบไฮเดรต โปรตีน และไขมัน จะถูกย่อยสลายโดย แบคทีเรียในสภาวะไร้อากาศโดยเอนไซม์ (น้ำย่อย) ที่มาจาก แบคทีเรียพวก Hydrolytic Organism ทำให้แตกตัวกลายเป็น สารอินทรีย์โมเลกุลเล็ก เช่น น้ำตาลโมเลกุลเดี่ยว กรดอะมิโน และกรดไขมัน

ขั้นตอนที่ 2 และ 3 – การสร้างกรด: สารอินทรีย์ที่มีโมเลกุล เล็กลงจะถูกแบคทีเรียพวกสร้างกรดให้เป็นกรดอินทรีย์ระเหย ง่ายส่วนใหญ่ คือ กรดอะซิติก กรดโพรไพโอนิก และกรดแลคติก และใช้ก๊าซไฮโดรเจน (H_2)

ขั้นตอนที่ 4 – การผลิตก๊าซมีเทน: แบคทีเรียชนิดสร้างมีเทน ย่อยสลาย และเปลี่ยนกรดอะซิติกและไฮโดรเจนให้กลายเป็น ก๊าซมีเทน (CH_4) คาร์บอนไดออกไซด์ (CO_2) ไฮโดรเจนซัลไฟด์ (H_2S) ไนโตรเจน (N_2) ไฮโดรเจน (H_2) และไอน้ำ ซึ่งรวมกัน เรียกว่าก๊าซชีวภาพ

ขั้นตอนการย่อยสลายสารอินทรีย์

ระยะเวลาการย่อยสลายของวัสดุต่างๆ

ผ้าฝ้าย
1-5 เดือน

เศษกระดาษ
2-5 เดือน

เชือก
3-14 เดือน

กระป๋องอลูมิเนียม
80-100 ปี

เปลือกส้ม
6 เดือน

พืชน้ำต้ว
1 ปี

ถ้วยกระดาษเคลือบ
5 ปี

รองเท้าหนัง
25-40 ปี

ไม้ **13** ปี

ก้นกรองบุหรี่
15 ปี

กระป๋องเหล็ก
100 ปี

ขวดพลาสติก
450 ปี

ถุงพลาสติก
450 ปี

โฟม
ไม่ย่อยสลาย
ควรหลีกเลี่ยง

ขวดแก้ว
ชั้กัลปาวสาน

ผู้จัดการ
info
Graphics

ที่มา : mrbackpacker

ปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดก๊าซ

1. อุณหภูมิ การย่อยสลายสารอินทรีย์จะเกิดขึ้นในช่วงอุณหภูมิที่กว้างมากตั้งแต่ 4–60 เซลเซียส อุณหภูมิประเทศไทย
2. ความเป็นกรด-ด่าง (pH) ช่วง pH ที่เหมาะสมอยู่ที่ 6.5 ถึง 7.5
3. สารอาหาร สารอินทรีย์ที่มีความเหมาะสมในการเกิดก๊าซชีวภาพได้แก่ มูลสัตว์ พืชสด ขยะอินทรีย์ และเศษอาหาร
4. สารยับยั้งและสารพิษ สารพิษจะทำให้กระบวนการย่อยสลายหยุดชะงัก
5. สารอินทรีย์เข้าสู่ระบบ ปริมาณสารอินทรีย์ที่เข้าสู่ระบบควรมีปริมาณที่เหมาะสมกับขนาดของระบบทางชีวภาพ

ปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดก๊าซ

6. ชนิดและแบบของบกก๊าซชีวภาพ แบ่งตามลักษณะการทำงานได้ดังนี้:

ฟักโดม

ครอบลอย

คลุมราง

บอลลูน

วัสดุหรืออุปกรณ์ในการติดตั้งระบบก๊าซชีวภาพแบบ บอลลูนขนาด 5 ลูกบาศก์เมตร

1. ถังบอลลูนผ้าใบโพลีเอสเตอร์กว้าง 1.5 เมตรยาว 3.5 เมตร
2. เกรียนอก + เกรียวใน ขนาด $3/4$ - 1 นิ้ว จำนวน 1 ชุด
3. ท่อพีวีซีเส้นผ่าศูนย์กลาง 4 นิ้ว ยาว 1.3 เมตรจำนวน 2 ท่อ
4. กาวทาผ้าใบ 1 กระป๋อง
5. ยางยึดสำหรับรัด จำนวน $1/2$ กิโลกรัม
6. สายยางอ่อนขนาด 1 นิ้ว ยาว 3 เมตร
7. เข็มขัดรัดท่อขนาด 1 นิ้ว จำนวน 2 อัน
8. วงบ่อซีเมนต์ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 80-100 เซนติเมตร
จำนวน 2 อัน
9. ปูนผสมเสร็จ จำนวน 1 ถัง
10. ท่อส่งก๊าซ ขนาด 1 นิ้ว ยาวตามความต้องการ
11. บอลวาล์ว ขนาด 1 นิ้ว จำนวน 1 อัน
12. หัวก๊าซ (หัวฟู่) จำนวน 1 อัน
13. ข้อต่อ 3 ทาง ขนาด 1 นิ้ว จำนวน 1 อัน
14. ข้อต่อลด 1 นิ้ว ลด $3/4$ นิ้ว จำนวน 1 อัน
15. ชุดวาล์วระบายก๊าซ

วิธีติดตั้งระบบก๊าซชีวภาพ

ขั้นตอนที่ 1 ติดตั้งชุดส่งก๊าซ โดยนำเกรียนอกใส่เข้าไปในถุงบอลลูน (ตรงกลางถุงบอลลูน) จะมีรูขนาด $3/4$ นิ้ว ให้เกลียวโผล่ออกมา ด้านนอก แล้วใช้เกลียวในสวมเข้าไปให้แน่น

ขั้นตอนที่ 2 สอดท่อพีวีซีเข้าไปที่ละด้านโดยให้ท่อพีวีซีเข้าไปในถุงบอลลูนประมาณ 80 เซนติเมตร ใช้กาวยาบริเวณท่อกับปากถุง แล้วใช้สายยางยึดรัดให้แน่น ทำเช่นเดียวกันทั้ง 2 ด้าน

ขั้นตอนที่ 3 การเตรียมหลุม โดยวัดขนาดปากหลุมกว้าง 120 เซนติเมตร ยาว 320 เซนติเมตร ขุดดินลงไปให้ลึก ก้นหลุมให้เป็นลักษณะท้องเรือ ดินที่ขุดขึ้นมานำมากองบนขอบหลุมจะทำให้หลุมลึกประมาณ 70 เซนติเมตร

วิธีติดตั้งระบบก๊าซชีวภาพ

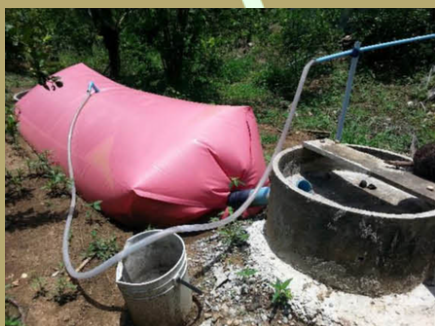
ขั้นตอนที่ 4 เป่าลมเข้าถุงบอลลูน โดยปิดปากท่อทั้ง 3 ทาง แล้วนำถุงบอลลูนวางลงในหลุมที่ขุด ปรับแต่งหลุมเล็กน้อยเพื่อให้บอลลูนอยู่ในหลุมได้พอดี (บอลลูนจะอยู่ในหลุมครึ่งหนึ่ง) แล้วเทปูนลงไปที่ยกวางปูนเพื่อให้สะดวกในการเติม

ขั้นตอนที่ 5 การประกอบท่อกับวงบ่อซีเมนต์ โดยให้ทางด้านเดิมวัสดุปลายท่อให้อยู่ก้นวงบ่อ ส่วนทางล้นให้ขุดดินลงไปประมาณ 40 เซนติเมตร เพื่อให้ปลายท่อพีวีซีอยู่บนขอบของวงบ่อ เทปูนที่ยกวางปูนเพื่อเก็บน้ำล้น

ขั้นตอนที่ 6 ประกอบสายอ่อนที่ท่อส่งก๊าซก่อนที่จะประกอบท่อพีวีซีไปที่หัวก๊าซ ระหว่างทางให้ติดตั้งชุดระบายก๊าซในตำแหน่งที่มองเห็นและเติมน้ำให้สะดวก แล้วต่อท่อพีวีซีที่ส่งก๊าซก่อนเข้าเตาหัวฟู้สโบลวาล์วเอาไว้เพื่อปิดเปิดก๊าซ

การใช้งานระบบก๊าซชีวภาพ

หลังจากติดตั้งระบบก๊าซชีวภาพสำเร็จแล้ว รอให้ปุ๋ยที่วางปุ๋ย
แห้ง นำมูลสัตว์ (มูลสดยิ่งดี) ผสมกับน้ำให้เหลวเพื่อเติมลงไป
ได้ง่ายๆ (น้ำจะเริ่มล้นออกมาทางน้ำล้น) ปล่อยลมในบ่อหมัก
ไม่ให้มีอากาศ ปิดวาล์วปล่อยทิ้งไว้ 1-2 สัปดาห์ บอลลูนจะ
เริ่มพองขึ้นมา ทดสอบด้วยการจุดไฟที่หัวเตาฟู่ ถ้าหากยังไม่
ติดไฟ หรือไฟติดๆ ดับๆ ปล่อยก๊าซในบ่อหมักทิ้งไว้ให้หมดรอให้
เกิดก๊าซในบ่อหมักเกิดขึ้นมาใหม่ ทดสอบจุดไฟ ถ้าไฟติด
สามารถเติมอินทรีย์วัตถุได้เลย

ข้อควรระวัง

1. ไม่ควรเติมจุลินทรีย์ชนิดอื่นๆ หรือสารเคมีลงไป
2. คัดแยกขยะที่ไม่ย่อยสลายไม่ได้
3. ควรเติมอินทรีย์วัตถุลงไปไม่เกินตามที่กำหนด
4. ห้ามสูดดมก๊าซชีวภาพ

ประโยชน์ของระบบก๊าซชีวภาพ

1. ด้านสิ่งแวดล้อม ช่วยกำจัดขยะอินทรีย์ ช่วยลดการปล่อยคาร์บอนไดออกไซด์
2. ด้านพลังงาน ทดแทนการใช้ LPG ในการหุงต้ม ใช้เป็นเชื้อเพลิงในเครื่องยนต์
3. ด้านการเกษตร น้ำล้นจากบ่อหมักนำไปฉีดพ่นหรือรดต้นแทนน้ำหมักอย่างดี ก๊าซชีวภาพ 1 ลูกบาศก์เมตรสามารถทดแทนพลังงานต่าง ๆ ดังนี้:
  - LPG 0.46 กิโลกรัม
  - ดีเซล 0.60 ลิตร
  - น้ำมันเตา 0.55 ลิตร
  - ไฟฟ้า 1.20 กิโลวัตต์ชั่วโมง

อ้างอิงจากคู่มือความปลอดภัยในการผลิตและใช้ก๊าซชีวภาพ
กรมพัฒนาพลังงานทดแทน และอนุรักษ์พลังงาน กระทรวง
พลังงาน

หลักในการคำนวณระบบก๊าซชีวภาพแบบบอลลูน

ตัวอย่างวิธีคำนวณบอลลูนขนาด 5 ลูกบาศก์เมตร

1. การกำจัดขยะอินทรีย์

ทำให้เป็นลิตรโดยการคูณด้วย 1000 คือ $5 \times 1,000 = 5,000$ ลิตร หารด้วย 2 (พื้นที่หมักของระบบ) คือ $5,000 \div 2 = 2,500$ แล้วหารด้วย 60 (จำนวนวันในการย่อยสลายอินทรีย์วัตถุ) คือ $2,500 \div 60 = 41.6$ ลิตร หรือประมาณ 40 กิโลกรัมต่อวัน ฉะนั้น เราสามารถเติมอินทรีย์วัตถุได้ 40 กิโลกรัมต่อวัน หรือสามารถกำจัดขยะอินทรีย์ได้ถึงปีละประมาณ 10 ตัน

2. ทดแทน LPG

ขนาดของบ่อหมัก คูณด้วย 0.25 (ค่าสัมประสิทธิ์มาตรฐาน) คือ 5×0.25 เท่ากับ 1.25 กิโลกรัมก๊าซชีวภาพ แล้วนำ กิโลกรัมก๊าซชีวภาพคูณ 0.46 (ค่าสัมประสิทธิ์มาตรฐาน) คือ 1.25×0.46 เท่ากับ 0.57 กิโลกรัม LPG ต่อวัน ใน 1 เดือน สามารถผลิตก๊าซชีวภาพทดแทน LPG ได้ประมาณ 1 ถัง (15 กิโลกรัม LPG)

3. ลดการปล่อย CO₂

น้ำหมัก LPG คูณด้วย 3.01 (ค่าสัมประสิทธิ์มาตรฐาน) คือ 0.57×3.01 เท่ากับ 1.17 กิโลกรัม CO₂ ต่อวัน หรืออย่างน้อย 500 กิโลกรัม CO₂ ต่อปี

4. ได้นำหมักจากบ่อล้นไปใช้ในการเกษตร